ב: מאימתי פרק ראשון ברכות

תורה אור השלם

1. וְאַנְחְנוּ עֹשִׂים בְּמְלָאכָה חֲזָקִים מְחַזִּיקִים בָּרְמָחִים מִעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים: נחמיה ד טז
2. גַּם בָּעֵת הַהִיא אָמַרְתִּי לָעָם אִישׁ וְנַעֲרוֹ יָלִינוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ לָנוּ בַּלַּיְלָה מִשְׁמָר וְהַיּוֹם מְלָאכָה: נחמיה ד טז

מוסף רש"י

במערבא. בארץ ישראל (ב"מ ז:). דמחשכי. מערבין (מגילה כ:). ומקדמי. מקדימין (שם). ת"ש והיו לנו הלילה משמר. ס"מ כל זמן שפעולים מלאכה קרי יום, ולא קדמיתא ומשמע (שם). כהרף עין. כפיעור קריצת עין כרפיון ולא נחוקה (שבת לז:). זה נכנס וזה יוצא. הלילה נכנס והיום יצא, ליצא זה עם מיכסה אז, כמסס מתפרשים קרי כין המשמות ולא דמקמי הכי הי יום מעלין (שם).

רבינו חננאל

ורמינהו מאימתי וכו' משהגעני נכנס לאכול וכו' עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו. הכי גרסינן; עד שעה שעומד לישן).

רב ניסים גאון

הכמנים כדכתב (איקרא כ"ב) וכהן כי יקנה נפש וספרש (ובמות כ"ד) מגין לכהן שנשא אשה וקנה עבדים שיאכלו בתרומה ת"ל וכהן כי יקנה נפש ומנין לאשתו שקנתה עבדים שיאכלו בתרומה ת"ל וכהן כי יקנה נפש קנין כספו קנינו שקנה קנין אוכל ורשאי הכהן למוכרה לתרומה לכהן אחר לפי שהוא כספו ואסור לאכלו בלא רחיצת ידים ואינה מותרת לטבול יום אלא עד צאת הכוכבים ואם נפל חלק אחד של תרומה לתוך צ"ש חלקים של חולין נאסר הכל לישראל ונעשה הכל כתרומ' שאין לישראל היתר לאכלה ואינה מותרת אלא לכהן בלבד אכל אם נפל אחד של תרומה לתוך ק' של חולין ספרש ממנו חלק אחד ונתחנו לכהן השאר מותר לישראל הרי אלו בתרומה מה שאין כן במעשר כדתנן (נגמרים פרק ב משנה א) התרומה והכהורין נכסי כהן הן וחייבין עליהן מיתה והומש ואסורין לזרים ועולין בא' ומאה וטעונין רחיצת ידים והערב שמש הרי אלו בתרומה ובכהורים ההומרי' שישנן בקודש שהוא קודי קרבן מפני שמקטיר ממנו אמוריו וחלביו על גבי המזבח ואם תהיה מחשבת כהן המקריבו באחת מהעבודו' הארבע שהן שחיטה וקבלה והולכה וזריקה אם מחשב בשחיטה לזורק דמה או להקטיר אמוריה למחרת אותו היום או אם יחשב באחת הארבע העבודות לוכל הימנה כזית בשר חוץ לזמנו נעשה אותו הזבח פיגול ונפסל במחשבה שחשב כדכתיב (איקרא ז) לא יחשב לו פגול והדרשינן (נזבחים דף כ"ט) במחשבה נפסל וכן מה שישתייר ממנו עד שיעבור העת והזמן הקצוב לו כבר נעשה נותר כדכתיב (איקרא י"ט) ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר וגו' המגול והנותר אם אוכל אדם מהן כזית במדיד חייב כרת ובשוגג חייב חטאת כדתנן (נכריתות דף ב) ל"ו כריתות בתורה ומהן האוכל חלב ודם ונותר ופגול על אלו חייבין על דזונן כרת ועל שנגנחם חטאת וכן נמי האדם הטמא אם יאכל כזית מבשר הקדשים במדיד חייב כרת כדכתי' (איקרא ז) והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמי' [וגו' וטומאתו עליו ונכרתה] ואם בשוגג אכל חייב קרבן עולה ויורד היינו שאמר בו הכתוב (שם ה) ואם לא תגיע ידו ואם לא תשיג ידו וכל קרבן שחלק בו הכתוב בין עשיר לעני נקרא עולה ויורד והחטאת המתחייב בה על החלב ועל הדם והפגול והנותר וכלל המגיעין במשנתנו היא חטאת קבועה כין דל כין עשיר שוין בה ואיתיה לפירושיה דקרבן עולה ויורד המתחייב בו טמא שאכל את הקודש בפרשת (איקרא ה) ונפש כי תחטא ושמעה בפסוק שני ונפש אשר תגע בכל דבר טמא לפי שהשלים הענין בפסוק השלישי וכתיב ונעלם ממנו והוא ידע ואשם וכשאנו מעיינין באלו הפסוקים אין אנו רואין בהן זולתי זכרון הטומאה לא יותר וכבר ידענו כי כל אדם מישראל אם הוא נוגע בדבר טמא אינו חייב אלא ליטהר בלבד ואין עליו חטא בזה הדבר ולא

מסורת הש"ס

דילמא ביאת אורו הוא. פי' רש"י עד שיזרח אורו של יום השמיני ומאי וטהר טהר גברא שיטהר המים בהאמת קרבנותיו. ומימא לפירושו לפרוך אהיהא דהערל (דף עד:) דהעריב השמש: **מכרייסא.** דקתני לקמן בשמעתין משעה שהכהנים (ב) נכנסין לאכול בתרומתן ורמיה לדבר צאת הכוכבים ש"מ אין לו גר להליך בסעודתו: **סיפא ודאי פליגא אמתני'.** דקתני הכא עד שעה שעומד ליפטר מתוך הסעודה והיינו לא כר' אליעזר ולא כרבנן ולא כרבן גמליאל. דדריש ובשכבך בתמלת זמן שכיבה ובמתני' תנן עד סוף האשמורה הראשונה: **עני וכהן.** עני כל לילותיו וכהן טמא לאכול בתרומה: **מד שעורא הוא.** לאת הכוכבים: **בערבי שבתות.** ממהרין לסעודה שהכל מוכן: **שלין רגיה לדבר.** שהוסם כלה בלאת הכוכבים זכר לדבר ליכא: **דמקשי.** ועושין מלאכה בלילה משקיעת החמה עד לאת הכוכבים: **ומקדמי.** ומשכימין קודם היום דאימא יום לא הוי עד הכן החמה והם מקדימין מעלות השחר דהוי כמו מהלך ה' מילין (פסחים דף לג:): **ס"ש והיה לנו הלילה משמר.** מדקאמר והיום מלאכה אלמא האי דעבר מעלות השחר עד לאת הכוכבים יממא הוא. וזכר לדבר ליכא דכל עת מלאכה קורא הכתוב יום: **קס"ד.** דוב בני אדם [א] היינו עניים כלומר בני אדם בערבי שבתות ועניים בימות החול מד שעורא הוא: **משעה שקדש היום בערבי שבתות.** היינו בין השמשות שקדש יום שקדש לילה וכיון דשקדש הוא קדש היום משקדש: **משעה שהכהנים עוכלים.** היינו קודם בין השמשות כדי שיהא להם קודם בין השמשות הערב שמש והכי אמרינן בנמה מדליקין (שבת לא.) דזמן העבילה קודם בין השמשות מעט: **והלא כסנים מבעוד יום הם עוכלים.** רבי יהודה לטעמיה דאמר בנמה מדליקין[ד] בין השמשות כדי מהלך מיל מיל קודם לאת הכוכבים קרוי בין השמשות והוי שקדש היום ולאו זמן שכיבה הוא ולקמן מפרש מאי אהדר ליה רבי מאיר: **נכנסין לסכב.** אית דאמרי בשמות מכל המול ואית דאמרי בשבתות מכל מקום מאוחר הוא [ה] (לכולם): **ומי מייניהו מאוחר.** [ו] (לכולם) דעני לו דלכהן: ה"ג **אי ס"ד דעני קודם ר' חנינא היינו ר' אליעזר:** בין השמשות דר' יהודה [ב] מהלך מיל מיל לפני לאת הכוכבים ודרבי יוסי כהרף עין לפני לאת הכוכבים ורבי מאיר כרבי יוסי ס"ל וכי טבל מקמי הכי סמוך לתשכה הוא חמן שכיבה קרינן ביה: קשיא

דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא אמר רבה בר רב שילא א"ב לימא קרא ויטהר מאי וטהר * טהר יומא כדאמרי אינשי איערב שמשא ואדכי יומא. במערבא הא דרבה בר רב שילא לא שמיע להו ובעו לה מיבעיא האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא (ג) **והדר פשטו לה מברייתא מדקתני בברייתא סימן לדבר צאת הכוכבים שמע מינה ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא: אמר מר משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ורמינהו מאימתי קורין את שמע בערבין משהגעני נכנס לאכול פתו במלח עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו. סיפא ודאי פליגא אמתניתין. רישא מי לימא פליגי אמתני'. לא עני וכהן חד שיעורא הוא. ורמינהו** (ד) **מאימתי מתחילין לקרות ק"ש בערבית משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות דברי ר"מ וחכמים אומרים משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר צאת הכוכבים. ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר [1] ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר [2] והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה** (ה) **מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא שמשא ליליא הוא ואינהו דמחשכי ומקדמי ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה קא סלקא דעתך דעני ובני אדם חד שעורא הוא ואי אמרת עני וכהן חד שעורא הוא חכמים היינו רבי מאיר אלא שמע מינה עני שעורא לחוד וכהן שעורא לחוד לא עני וכהן חד שעורא הוא ועני ובני אדם לאו חד שעורא הוא. ועני וכהן חד שעורא הוא ורמינהו מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה שקדש היום בערבי שבתות דברי ר' אליעזר רבי יהושע אומר משעה שהכהנים מטוהרים לאכול בתרומתן רבי מאיר אומר משעה שהכהנים טובלין לאכול בתרומתן אמר לו ר' יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים ר' חנינא אומר משעה שעני נכנס לאכול פתו במלח ר' אחאי ואמרי לה ר' אחא אומר משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב. ואי אמרת עני וכהן חד שעורא הוא ר' חנינא היינו ר' יהושע אלא לאו שמע מינה שעורא דעני לחוד ושעורא דכהן לחוד שמע מינה. הי מנייהו מאוחר מסתברא דעני מאוחר דאי אמרת דעני מוקדם ר' חנינא היינו ר' אליעזר אלא לאו שמע מינה דעני מאוחר שמע מינה: אמר מר אמר ליה רבי יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי מאיר ורבי מאיר הכי קאמר ליה מי סברת דאנא אבין השמשות דידך קא אמינא אנא אבין השמשות דרבי יוסי קא אמינא דאמר** (ו) **רבי יוסי בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו**

קשיא

אם כן לימא קרא ויטהר. אף על גב דכמה מקומות כתיב וטהר. התם ליכא למיטעי אבל הכא אליכא למיטעי הוה ליה למכתב ויטהר: **משעה** שהעני נכנס **לאכול פתו במלח.** תימא [א] עני גופיה [ב] מתי יתפלל הא אמרת זמן אכילתו היינו זמן ק"ש וכיון שבא זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה עד שיתפלל נרשא כדמתיא לקמן (דף ד:) וקולא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ויש לומר דזמן תפלה הוי קודם לזמן סעודה דלאו דוקא משעני נכנס לאכול אלא פורתא מעיקרא קאמר שעד שיכיו לו סעודתו יקרא ויתפלל: **אע"פ** שאין ראיה לדבר. דאיה גמורה אינה הכא לא מיירי התם לענין ק"ש [ג]: **ואי** ס"ד דעני קדים רבי חנינא היינו ר' אליעזר. ולא מצי למימר דעני קדים לקדוש היום או קדוש היום קדים לשעורא דעני. דלא מסתברא לאלא כל כך בשעורי זמן שכיבה [ד] דכל זמנים הללו אמר ליה: **אמר** ליה ר' יהודה **והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים.** תימא מיקמי ליה לגפסיה שהרי פגם המנחה מבעוד יום היא והוא אומר (לקמן דף כז.) מיד כשיעבור פגם המנחה הוי זמן תפלת ערבית. ויש לומר דלדידיה לא קשיא דלא דריש בשכבך ובקומך אבל לרבנן דדרשי קשיא דאיכו זמן שכיבה:

קשיא

בסיפיה דההיא מתני' שהזכרנוה (בכריתות דף ב) חרץ מן המטמא מקדש וקדשיו שהוא בעולה ויורד והוא שהיתה לו ידיעה בתחלה כי אותו הבשר קודש הוא ונם היתה לו ידיעה בטומאה שנטמא בה בשעה שאכלו שגג באחת מהן או בשתיהן ואח"כ נודע לו אותו הדבר שכבר שגג בו כדתנן (שבשות דף ב) כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתיים הרי אלו בעולה ויורד ומי ששחט דבר אחד מקדשי המובח חוץ לעזרה או הקטיר סהם כלים בחוץ חייב כרת כדכתיב (איקרא ו) איש איש מבית ישראל אשר ישחט [וגו'] ואל פתח אהל מועד לא הביאו ומי שנרנה מהן שזה פרוטה בשונג נתחייב באשם מעילות כדכתיב (שם ה) נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגנה וגו' והאוכן נמי אין מוחר לו לוכל מהם כלום דגמר ליה מקל וחומר ממעשר בספ' ט) אלו המדות עדיפין הקדשים מן התרומה וגרסי רבנן דאית להו מדות אחרות שהן עדיפין בהן מן התרומה אין אנו מאריכין להזכירם לפי שהן נכללות בזו המשנה דמס' תגיגה (דף ב) דתנן חומר בקודש מבתרומה וכו' ולמדנו מגמרא דדבנן כללי דתרומה יש לה יתרון על המעשר ומעלתה למעלה ממעלתו שהכתוב חייב עליה מיתה כדכתיב (איקרא כ"ב) ומתו בו כי יחללוהו והמעשר לא חייב עליו יותר מהמלקות על האוכל מעשר טמא כמו ששנו (בנחות דף ע"ג) אוכלו בטומאה עצמו לוקה מה שאין כן

ב) מוספפתא כרכות רפ"ק.
ג) מגילה כ:, ג) שבת לד: (נדה נג.), ד) (שבת לד: ס"ש הטעו ומיין רש"י נדה נג. ד"ה בס"ש ה), ה) רש"י מ"ג, ו) רש"י מ"ג, ז) מלאי פסחים נג:, ח) (ופי' תוס' מגילה כ: ד"ה וסיכם).

הגהות הב"ח

(א) גמ' והלר פשטי ליה מברייתא: (ב) רש"י ד"ה מברייתא: (ג) רש"י זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר נחמ': (ד) תוס' ד"ה דילמא וכו' על לאלן מדנקט בקרא ומא הכמה וכו' מברייתא סימן לדבר: (ד) בא"ד הערב שמשו דהתם (היינו ביאת אורו) מיתת אלו מוקפים מלאי לנגה ומסבר אלמו ס"ש היינו לאר דוקא שקיעת החמה:

גליון הש"ם

גמ' מהר יומא. עתוי"ט רש"ל חמפיס ד"ה ומכ"ר בתנות מהרי"ב אחר תיבת בית"ש. אלנ קשה לי הא בסנה שם לוקא עלרי"ר שיעור כה"ש כ' אלמי אר נ' רבינו מיל ל"ש: תוס' ד"ה שקדה בה. מתי יתפלל בה. וכ' בענני מר"ג יהי' שעות. בספר מדות יעקב כשם גליון תוס' כביר:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה קס"ד. הייט עניים. ל"ל אינם: [ב] שם ד"ה בין השמשות. מהלך אלי מיל. ל"ל יותר ממלי מיל. לדנכה תרי אלמי מיל ולרי"ר ג' רבעי מיל (שבת ל"ד):

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, והעני מתי יקרא ק"ש וכי בעניית נברים אינא שיעורא למילתיה (עיין בבנה"ס). ב. בתוס' רי"ש כתב, דלא מסתבר ליה לחלק כ"כ בשעורי זמן שכיבה בקודם צאת הכוכבים.

רב ניסים גאון (המשך)

אשמה אלא אם כן עשה דבר שגורם לו אשמה ומשע שמתחייב עליו להתכפר בקרבן ולא מצינו בפשוטן של כתובים הללו כלום מזה הדבר אבל העתיקו לנו רבותינו דל פירושן של דברים הללו ובירורן והגידו לנו אי זו פשע הוא שחייב אותו הקרבן ההוא ומאי היא אכילת בשר הקודש או ביאת המקדש כדתניא (שבועות דף ה) ומנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו הוהיר ענש על הטומאה וחייב קרבן על הטומאה מה כשהוהיר ענש על הטומאה על טומאת מקדש וקדשיו אף כשחייב קרבן על הטומאה על טומאת מקדש וקדשיו ומי שגגע בדבר מכל הטמאות המזכרות בכתובין ואכל כזית מבשר הקודש בשוגג או נכנס למקדש בשוגג נתחייב קרבן עולה ויורד כדקתני